

Samenhangen

Beleid en bondgenoten voor Nederland en Europa
in turbulente tijden

Strategische Monitor
2021-2022

Jack Thompson
Danny Pronk

Januari 2022

The Hague Centre
for Strategic Studies

Clingendael

Netherlands Institute of International Relations

Januari 2022

© The Hague Centre for Strategic Studies
© Netherlands Institute of International Relations
'Clingendael'
ISBN/EAN: 9789492102935

Layout: Constantin Nimigean
Omslagfoto: MicroStockHub via iStock

Reviewers

Pieter Bindt, Dan Hamilton, Ed Kronenburg,
Frank Bekkers, Tim Sweijs en Dick Zandee

Ongeautoriseerd gebruik van enig materiaal is een inbreuk op copyright, merkrecht, en / of ander recht. Indien een gebruiker materiaal wil downloaden van de website of van enige andere bron gerelateerd aan het Den Haag Centrum voor Strategische Studies en / of het Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen 'Clingendael' of Instituut Clingendael, voor persoonlijk of niet-commercieel gebruik, dan moet de gebruiker alle voorschriften en wetgeving voor copyright, merkrecht of overige gelijklopende kennisgevingen die zijn opgenomen en weergegeven in het oorspronkelijke materiaal in acht nemen.

Het jaarrapport Strategische Monitor 2021-2022 is onderdeel van het PROGRESS programma, Lot 5 (Strategic Monitoring & Foresight), dat wordt uitgevoerd in opdracht van de Nederlandse Ministeries van Buitenlandse Zaken en Defensie. De verantwoordelijkheid voor de inhoud van dit rapport ligt bij de auteurs. Publicatie betekent niet dat de Ministeries van Buitenlandse Zaken en Defensie instemmen met de inhoud van dit rapport.

HCSS

Lange Voorhout 1
2514EA The Hague
The Netherlands

Volg ons op sociale media

@hcssnl
The Hague Centre for Strategic Studies

Email: info@hcss.nl
Website: hcss.nl

The Clingendael Institute

P.O. Box 93080
2509 AB The Hague
The Netherlands

Volg ons op sociale media

@clingendaelorg
The Hague Centre for Strategic Studies

Email: info@clingendael.org
Website: www.clingendael.org

The Hague Centre
for Strategic Studies

Clingendael

Netherlands Institute of International Relations

Leeswijzer

De Strategische Monitor 2021-2022 bestaat uit een synthese (*Samenhangen*) – die u in de gedrukte vorm in uw handen heeft of op uw scherm ziet – en vijf studies en drie Strategic Alerts, die online te vinden zijn (www.hcss.nl of www.clingendael.org).

- “Towards a Space Security Strategy: Action Points for Safeguarding Dutch Security and Prosperity in the Space Age,” by Hugo van Manen, Tim Sweijs, and Patrick Bolder; <https://hcss.nl/report/strategic-alert-towards-a-space-security-strategy/>
- “National Security Implications of Quantum Technology and Biotechnology,” by Carolina van Weerd and Deborah Lassche; <https://hcss.nl/report/strategic-alert-quantum-technology-biotechnolog/>
- “Fifty Shades of Grey: 21st Century Strategic Competition with Russia and China,” by Danny Pronk; <https://www.clingendael.org/publication/21st-century-strategic-competition-russia-and-china>

Samenvatting

Benjamin Franklin vermaande zijn mede-ondertekenaars van de Amerikaanse Onafhankelijkheidsverklaring op beroemde wijze: “We moeten allemaal samenhangen, of we zullen zeker allemaal afzonderlijk hangen.” Franklin bedoelde hiermee dat de 13 koloniën verenigd moesten blijven in het licht van aanzienlijke interne verdeeldheid en een meedogenloos geopolitiek landschap als ze hun vrijheid van Groot-Brittannië wilden verkrijgen. Als ze dat niet deden, zou hun zaak – en in het geval van Franklins medeondertekenaars, hun leven – ongetwijfeld verloren gaan.

Hoewel dramatisch - en mogelijk apocrief - is Franklins epigram niettemin een treffende beschrijving van de situatie waarmee Nederland en andere EU-lidstaten vandaag worden geconfronteerd. Als ze niet bij elkaar blijven – als ze geen gemeenschappelijke visie voor buitenlands en veiligheidsbeleid smeden – zullen ze zeker aan hun lot worden overgelaten in een wereld die wordt gekenmerkt door een steeds toenemende concurrentie van grote mogendheden en de uitholling van multilaterale instellingen. In een notendop: het niet verstevigen van de mondiale rol van Europa zou leiden tot verminderde welvaart en soevereiniteit voor staten als Nederland.

Het streven naar strategische autonomie, zou een kader moeten bieden voor de opbouw van een geopolitiek Europa. Hoewel er tussen de 27 EU-lidstaten aanzienlijke verschillen zijn met betrekking tot de definitie van strategische autonomie, zijn de meesten het erover eens dat dit moet inhouden dat het de weerbaarheid tegen economische en veiligheidsbedreigingen moet versterken en het vermogen van de EU om onafhankelijk van andere staten op te treden moet vergroten. Het uiteindelijke doel is om Nederland en de EU in staat te stellen zich staande te houden in een internationaal landschap dat sinds het einde van

de Koude Oorlog meer ontmoedigend is dan eerder het geval was. De groeiende tendens om toegang tot gevoelige technologieën te beschouwen als een nulsomspel, de toenemende impact van opkomende en ontwrichtende technologieën in elk facet van de internationale economie en veiligheid, de klimaatcrisis, de militarisering van de internationale politiek zowel onder grote mogendheden als in belangrijke regio's zoals het Midden-Oosten – als geheel vormt deze reeks problemen niets minder dan een existentiële uitdaging, één die een gecoördineerde langetermijnreactie van de EU-lidstaten vereist.

Dit rapport tracht beleidslijnen en bondgenoten te identificeren die bedoeld zijn om het doel van strategische autonomie te bevorderen. Het komt tot twee hoofdconclusies. Ten eerste is er vooruitgang geboekt op de vijf gebieden die in het rapport worden geëvalueerd. Wat het probleem van techno-nationalisme betreft, heeft de EU de eerste stappen gezet om een infrastructuur op te zetten om de negatieve gevolgen ervan te verzachten. Wat de samenwerking op het vlak van inlichtingen betreft, heeft de EU verschillende instellingen opgericht die het delen van inlichtingen tussen de lidstaten moeten vergemakkelijken. Op het gebied van wapenbeheersing heeft de EU expertise opgebouwd met betrekking tot het leveren van technische en financiële bijstand ter ondersteuning van de uitvoering van verdragen en het werk van internationale agentschappen. EU-lidstaten hebben ook veel ervaring met gezamenlijke bewapeningsprogramma's en hebben een aantal van dergelijke programma's in het verschiet, waardoor verdergaande EU defensiesamenwerking wordt versterkt. Tenslotte zijn Nederland en de EU toonaangevend geworden in het begrijpen van en handelen naar de veiligheidsimplicaties van klimaatverandering. Ondanks deze vooruitgang is er echter meer werk nodig op elk van deze gebieden.

De tweede hoofdconclusie van het rapport is dat de EU nog twee grote hindernissen moet nemen. Het wordt gehinderd door aanzienlijke tekortkomingen in capaciteiten, vooral op het gebied van defensie. Het worstelt ook met het probleem van onvoldoende politieke wil, een probleem dat grotendeels wordt veroorzaakt door de structuur van de EU – die een constante spanning tussen de supranationale en intergouvernementele componenten met zich meebrengt – en de invloed van nationalistische en anti-EU politieke partijen.

Als een handboek om 'samenhang' in de zoektocht naar strategische autonomie te garanderen - zowel op de specifiek geëvalueerde gebieden als de bredere problemen van capaciteitstekorten en onvoldoende politieke wil - ontwikkelt het rapport drie brede principes. Ten eerste stelt zij dat alleen door actief te werken aan het vaststellen van regels en normen op belangrijke gebieden van internationaal belang, Nederland en de EU in staat zullen zijn een omgeving te scheppen die bevorderlijk is voor de Europese belangen en waarden. Deze regels en normen moeten zich met name richten op minilaterale en multilaterale internationale partnerschappen op gebieden als klimaatbeveiliging, wapenbeheersing, opkomende technologie en ruimtevaart. Kortom, Nederland en de EU moeten steunen op hun toch al aanzienlijke normatieve macht. Ten tweede stelt het rapport dat een betere bescherming van de economieën en samenlevingen van de EU-lidstaten tegen inmenging van buitenaf op gebieden als spionage, hybride operaties, oneerlijk marktbeleid en extraterritoriale sancties de inspanningen om samen te werken zal vergroten. De EU zal niet in staat zijn weerstand te bieden aan de verdeel- en heers-tactieken van andere grootmachten als zij op dit gebied niet tot elkaar komt. Ten derde stelt het rapport dat het verdedigen

en afschrikken van potentiële tegenstanders door het vergroten van de militaire kracht en het bevorderen van nauwere militaire samenwerking zowel Nederland als de EU veerkrachtiger en capabeler zal maken en het gemakkelijker zal maken om eenheid te smeden over belangrijke vraagstukken op het gebied van buitenslands en veiligheidsbeleid. EU-lidstaten voeren al jaren gesprekken op deze gebieden; nu is het tijd de daad bij het woord te voegen door te investeren in vermogens en samenwerkingsprogramma's en door beter gebruik te maken van de NAVO en veiligheidsrelaties met andere gelijkgestemde actoren.

Europeanen zouden iets kunnen opsteken van de Amerikaanse geschiedenis wanneer ze nadenken over de vooruitzichten voor strategische autonomie. Amerikanen hebben de neiging om het ontstaan van hun land te idealiseren, maar in werkelijkheid was het proces traag en frustrerend en had het vele malen kunnen instorten. Het was niet helemaal veilig tot de overwinning in de oorlog van 1812, op zijn vroegst. De 13 kolonies bleven door dik en dun bij elkaar, niet uit idealisme, maar uit pure noodzaak; niet samenblijven zou hebben geleid tot de ontbinding van de Unie. Ze onderkenden dat de afzonderlijke kolonies, aan hun lot overgelaten, een gemakkelijke prooi zouden zijn geweest voor de grote mogendheden van die tijd, zoals Groot-Brittannië en Frankrijk.

Evenzo dienen Nederland en andere EU-lidstaten in het achterhoofd te houden dat strategische autonomie een instrument is dat uit noodzaak is ontworpen om hen slagvaardiger en veerkrachtiger te maken. Het proces om daar te geraken, zal vaak moeilijk zijn en altijd compromissen vereisen, maar het is noodzakelijk als de EU-lidstaten hun belangen en waarden willen vrijwaren in een gevaarlijke wereld. Het alternatief voor samenhangen is immers afzonderlijk hangen.

Januari 2022

© *The Hague Centre for Strategic Studies*

© Netherlands Institute of International
Relations 'Clingendael'

Jack Thompson is Senior Strategic Analyst bij HCSS, waar hij leiding geeft aan uiteenlopende projecten op het gebied van het buitenlands beleid en de politieke cultuur van de Verenigde Staten, de Europese veiligheid en de transatlantische betrekkingen. Voordat hij naar HCSS kwam, was hij hoofd van het Global Security Team bij het Center for Security Studies van de ETH Zürich en docent aan het Clinton Institute van University College Dublin. Hij heeft academische graden behaald aan de University of Cambridge (Verenigd Koninkrijk), de Johns Hopkins University School of Advanced International Studies (SAIS) (VS) en de University of St. Thomas (VS). Thompson is auteur van het boek *Great Power Rising: Theodore Roosevelt and the Politics of U.S. Foreign Policy* (Oxford University Press, 2019), dat is bekroond met de Theodore Roosevelt Association Book Prize 2020.

Danny Pronk is Senior Research Fellow Strategic Foresight bij het Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen Clingendael. Hij doet onderzoek naar veiligheids- en defensievraagstukken, met name in relatie tot China en Rusland, en houdt zich bezig met geopolitieke trendanalyse, ontwikkeling van alternatieve toekomstscenario's en horizonscanning. Hij heeft meer dan twintig jaar ervaring als expert op het gebied van inlichtingenanalyse. Momenteel is hij tevens werkzaam als gastonderzoeker (tweevoudig promovendus) bij het Institute of Security and Global Affairs van de Faculteit Governance and Global Affairs aan de Universiteit Leiden.

HCSS

Lange Voorhout 1
2514 EA The Hague
The Netherlands

Follow us on social media:

@hcssnl
The Hague Centre for Strategic Studies

Email: info@hcss.nl
Website: www.hcss.nl

The Clingendael Institute

P.O. Box 93080
2509 AB The Hague
The Netherlands

Follow us on social media:

@clingendaelorg
The Clingendael Institute

Email: info@clingendael.org
Website: www.clingendael.org